

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ראש השנה תשע"ג שנה ב' גליון 59

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: מעם לשני ימי ראש השנה

ועתה נסביר את הצורך שבדבר, מצינו לגבי עבודת התפילה ששייכת היא בעיקר אל הלב של האדם. כמו שדרשו חז"ל (תענית ב.) על הפסוק "ולעבדו בכל לבבכם" – איזו היא עבודה שהיא בלב, הוי אומר זו תפילה. כמו כן (בבא קמא צב:) "ועבדתם את ה' אלוקיכם" זו קריאת שמע ותפילה.

וממה שקראו חז"ל לתפילה 'עבודה שבלב', אנו למדים שכוונת הלב בתפילה אינה רק תנאי שיהא מוסיף ומצרף כוונה אל אמרי פיו, אלא שורש עבודה זו היא בלב, וחלק הדיבור בפה הוא רק כתנאי והשלמה על רחשי הלב, כלומר שעצם ומהות התפילה הוא הבעת חפצו ומשאת נפשו שמקור תנועתם הוא ברגשי הלב, אולם לא סגני לפנות אל השי"ת במאווי לב בלבד, אלא צריך שתהא המיית לבו עולה על גדותיה ופורצת החוצה, ותבוא לידי הבעה וביטוי באמרי פיו.

ולפי זה נמצא שתפילה בלי כוונה אין היא רק תפילה מחוסרת שלימות, אלא כל עיקרה ועבודתה של תפילה אין כאן. וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות תפלה פ"ד ה"טו): כוונת הלב כיצד? כל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה, ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה, מצא דעתו משובשת ולבו טרוד אסור לו להתפלל, עד שתתישב דעתו. כיצד היא הכוונה? שיפנה את לבו מכל המחשבות, ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה לפיכך צריך לישוב מעט קודם התפילה כדי לכוין את לבו ואחר כך יתפלל בנחת ובתחנונים. עכ"ל. וכן כתב הרא"ש ביארחות חיים (פיסקה ל"ו): כוון בתפילתך כי התפילה היא עבודת הלב, וללא כוונה אינה תפילה.

ומעתה נבין את הצורך בשני ימי ראש השנה, שכן יום ראש השנה בא לתקן את לב האדם, היינו את עבודת התפילה שהיא עבודת הלב, וביום הראשון מתקנים את התפילות של שנה החולפת, וביום השני יש בזה משום הכנה לקראת השנה הבאה עלינו לטובה, שנזכה להתפלל בה כראוי ובכוונה. (וזאת על פי מה שכתב בספה"ק בית אהרן וז"ל: השני ימים של ראש השנה,

בעמדנו לפני יום הדין ראש השנה, יש לעמוד ולהתבונן במה נשתנה ראש השנה משאר ימים טובים, שבשאר ימים טובים חוגגים בני ישראל רק יום אחד ואילו ביום ראש השנה שני ימים.

אם נחלק את ימות השנה כנגד אברי האדם, נמצא כי יום ראש השנה הוא כנגד הלב.

וכמו שכתב המהר"ל בחידושי אגדות למסכת ראש השנה (י"ז וז"ל: ודע כי אלו ב' חדשים הם דומים לראש וללב, כי ניסן הוא דומה למוח שהוא ראשית האדם ושם משכן הנשמה וזה אסור חמץ כי בנשמה הכל טהור ואין שום חמוץ שם. אמנם תשרי הוא הלב כי הלב הוא באמצע האדם, וכו'. ע"כ יעו"ש שגם מפרש להיפך.

כמו כן כתב רבי יהונתן אייבשיץ ז"ע בספרו יערות דבש (ח"ב דרוש ה') שראש השנה הוא כנגד הלב: והנה ראש השנה הוא נגד הלב, ובו ביום תלוי טהרת הלב, אמר בספר יצירה: לב בגוויה כמלך במדינה. ולכך ראש השנה שהוא המלך המשפט והוא כלב בגוף, ואמרו "אני ישנה ולבי ער", זהו ראש השנה, שאני ישנה מן מצוות ה', אבל לבבי ער, כי לבבות בני ישראל זכים ונקיים לה, ולכך תקעו בשופר בראש השנה כי קול היוצא מדיבור הם במוצאות הפה, והם על ידי כלים שאר אברי הגוף, אבל קול שופר הוא הקול היוצא על ידי נפיחת הרוח היוצאת מלב בלי סיוע שום כלי ואבר הדיבור, ולכך קול נבחר לה' מכל הקולות, כי קול זה הוא מלב ולב תמים לה', ורחמנא ליבא בעי, והלב מישראל כשר וטהור, ולכך השופר טוב מאד, כי הוא היוצא מלב. עכ"ל.

מתבאר אם כן, כי חודש תשרי בכלל ויום ראש השנה בפרט הם כנגד לב האדם, ובכח יום קדוש זה, לזכך ולטהר את לב האדם ולהביאו לידי שלימות. עתה מובן היטב מדוע יום ראש השנה מחולק לשני ימים, שכן מבנה הלב של האדם מחולק לשניים על-ידי מחיצה: לצד שמאלי ולצד ימני.

יום א' שייך לתיקון שנה שעברה ויום ב' להבא, בכדי לכולל סופו בהתחלתו, ובהשני ימים יכולים לתקן שנה שעברה ושנה הבאה עלינו. עכ"ל).

וכמו שכתב בספה"ק בת עין (דרוש לערב ראש השנה) וז"ל: ששורש תפילות של כל השנה נמשך מהמוחין שממשיך האדם על עצמו ביום ראש השנה דוקא, כי ראש השנה הוא בחינת ראש לגבי כל השנה, ושאר ימי השנה הם בחינת אברים (שנמשך חיותם מהראש), ותפילה נקראת לב כמאמר חז"ל (תענית ב.) על "ולעבדו בכל לבבכם וגו'" - איזהו עבודה שהיא בלבב הוא אומר זו תפילה, שצריכה להיות בלבב נשבר ונרכה אלהים לא תבזה (תהלים נ"א י"ט), בבחינת הכנעה וענוה, ולזה רמזו רבותינו ז"ל במתק לשונם באמרם אין עומדין להתפלל אלא מתוך כוב"ד ראש רצה לומר כוב"ד גימטריא ל"ב, רא"ש מרמז לר"ה שהוא בחי' רא"ש כנ"ל, ופירוש - אין עומדין להתפלל אלא מתוך אותה תפלה בחינת לב שהמשיך בחינת מוחין ביום ראש השנה שהוא בחינת ראש כנ"ל. עכ"ל.

ומאידך מצינו כי בראש השנה מתקן את התפילות של השנה החולפת כמו שכתב בספה"ק תפארת עוזיאל (להרה"ק רבי עוזיאל מייזליש זי"ע שהסתופף עוד בצילו של הבעש"ט זי"ע) וז"ל: בתפילות ראש השנה ועשרת ימי תשובה בהיותם בתכלית הזיכוך, אזי מתקנין בה את התפילות של כל השנה. עכ"ל.

וכך כתב בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פרשת שלח) וז"ל: וכן הוא בתפילה, על ידי מחשבות זרות נפסל התפילה, ומשליכן במקום פסולי המוקדשין. ואם מתפלל בראש השנה בכוונה, מעלה כל התפילות של כל השנה שחרית לשחרית ומנחה למנחה וכו'. עכ"ל. ובספרו בן פורת יוסף (שבת שובה) כתב וז"ל: יש עיכוב לתפילה מלהעלות עד שיתפשט ממחשבות זרות, ועל ידי שיפשוט עצמו מכל המחשבות זרות, על כל פנים בתפילות ראש השנה, בזה יעלו תפילות כל השנה עם התפילה של ראש השנה. ע"כ.

טעם נוסף לכך שיש שני ימים לראש השנה, וזאת על פי מה שכתב הצ"ח (ברכות ד) על דברי הגמרא (יומא פו), שיש שני סוגי תשובה, תשובה מאהבה ההופכת את הזדונות לזכויות ותשובה מיראה ההופכת את הזדונות לשגגות. אמנם מחדש הצ"ח וז"ל, ואמנם בדרושי תוכחת מוסר אשר לנו (דרושי הצ"ח דרוש ג) ביארנו שגם ע"י תשובה מיראה שנעשו שגגות, היינו תיכף אחר התשובה, אכן כשחוזר אחר כך ועושה שנית תשובה שוב, הרי הוא מאהבה ונעשו זכויות. וביארנו מזה הפסוקים "שובה ישראל וגו' כי כשלת בעוונך" (הושע י"ד, י"ב), והיינו שנשאר שוגג וכמו שדרשו רז"ל (יומא פו), ואמר אח"כ הנביא "קחו עמכם וגו' ושובו וגו' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב", דהיינו בשובו שנית ישא כל העון שלא ישאר ממנו לגמרי, וקח טוב דהיינו שנהפך לטוב ולזכות. ע"כ.

ולפי זה יש לומר, שבתחילה כאשר ישראל היו מגיעים לראש השנה, שהוא יום דין ומשפט, היו עושים תשובה

מאהבה ונכתבים ונחתמים לאלתר לחיים, ודי היה ביום אחד. אולם לאחר מכן מחמת ירידת הדורות, ביום הדין ראש השנה היו עושים תשובה מיראה, ולא היו מגיעים לידי תשובה מאהבה, ומחמת כן הוצרכו לתקן יום נוסף של ראש השנה, כדי שיחזרו ויעשו תשובה שנית, ואזי יהפכו השגגות לזכויות ויכתבו ויחתמו לחיים טובים ולשלום.

בזה נבוא ונבאר הטעם שנוהגים לומר ביום ראש השנה מזמור כ"ד שבתהילים המסוגל לפרנסה (ע"י פרי עץ חיים שער תפילות ראש השנה פרק ז). שכתב בספה"ק זרע קודש (פרשת צו) וז"ל: והנה יתברך שמו ברא ז' ארצות, ואמרו חז"ל (אבות דר' נתן פרק ל"ז) שתבל גבוה מכולם, והוא הארץ אשר אנו עם בני ישראל עליה, ויש לרמוז שלכן נקראת תבל, שגימטריא ב' פעמים יראה, גם גימטריא ב' פעמים גבורה, לידע שיש שופט ודיין ומעניש לעוברים על רצונו, ולירא מזה, וזה נקרא יראה תתאה, וגם ליראה ממנו בגין דאיהו רב ושליט וגבור, שזה הוא יראה עילאה, וממשיכין משם גבורות ממותקות לאכפייא דינא, וזהו למדנו כאן הב' מיני יראות וכו'. ע"כ.

וזהו שאומרים: "לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה", והיינו, שביום ראש השנה אנו עושים פעמיים תשובה מיראה והיא בגימטריא "תבל", ועל ידי כך זוכים כי יהפכו העוונות לזכויות, וניכתב לחיים של פרנסה טובה.

בזה תבאר הברכה שמברכים בליל ראש השנה באכילת הרוביא: "שירבו זכויותינו" (שו"ע סימן תקפ"ג סעיף א), ולכאורה, כיצד תועיל תפילתו שיתרבו זכויותיו אם לא קם ומרבה בקיום מצוות ועשיית מעשים טובים?

אולם יש מעשה על הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע, שפעם ראה מומר אחד ופנה אליו שמקנא הוא בו, לפליאתו של אותו מומר הסביר לו הרה"ק זי"ע, שהרי אם יעשה תשובה מאהבה, יזכה שכל עוונותיו יהפכו לזכויות, ואזי ברגע אחד יזכה לזכויות רבות אף יותר ממנו.

כך גם אנו פונים בתפילה לבורא עולם, שנוכח לנצל את שני ימי ראש השנה לעשות תשובה מיראה ולחזור עליה שוב ביום השני, ועל ידי כך יהפכו העוונות לזכויות ויתרבו זכויותינו.

לאור זאת ניתן ביאור חדש לדברי הגמרא בראש השנה (טו סעיף א): למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין? כדי לערבב השטן. ע"כ. וצריך להבין, מדוע השטן מתערבב רק בפעם השניה, כשחוזרים ותוקעים? אולם לפי דרכינו מבואר היטב, כי מהות התקיעה להביא לידי תשובה מיראה, כמו שנאמר (עמוס ג', ו'): "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו". וכאשר חוזרים ותוקעים בתקיעות דמעומד ועושים תשובה שנית, נהפכים העוונות לזכויות, ואזי מתערבב השטן ואינו יכול להשטין, כי כל העוונות שהוא מביא לפני בורא עולם, נהפכו לזכויות (וע"י בספר אהבת ציון לבעל הנודע ביהודה דרוש ב', שכתב כעין זה).